

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра біології та екологія

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
магістра
з теми «**ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ
ЛЮДИНИ**»

Виконала: здобувачка вищої освіти 2 курсу
групи Biol1-M23
спеціальності 014.05 Середня освіта
(Біологія та здоров'я людини)
Луцюк Мар'яна Олександрівна

Керівник: **Казанішена Н.В.**, к.пед.н.,
доцент кафедри біології та екології

Рецензент: **Мендерецький В.В.**, доктор
педагогічних наук, професор кафедри
географії та методики її викладання

Кам'янець – Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ У ЗЗСО.....	9
1.1. Компетентності та компетенції як категорії в освіті.....	9
1.2. Реалізація компетентнісного підходу у навчанні біології як предмет дослідження науковців та вчителів-практиків.....	13
1.3. Здоров'язбережувальна компетентність, її зміст та значення	19
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ ЛЮДИНИ.....	26
2.1. Здоров'язбережувальний потенціал курсу біології людини.....	26
2.2. Структура уроків біології зі здоров'язбережувальним змістом ...	29
2.3. Форми й методи формування здоров'язбережувальної компетентності на уроках біології у 8класі.....	32
2.4. Техніка безпеки на уроках біології	46
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МАТЕРІАЛІВ ДОСЛІДЖЕННЯ	48
3.1. Етапи науково-дослідної роботи.....	48
3.2. Дослідження здоров'язбережувальної компетентності учнів ...	50
3.3. Порівняльні результати дослідження.....	55
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Відповідно до статті 3 Конституції України життя і здоров'я людини, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищими соціальними цінностями в Україні. Права і свободи людини та їх захист визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед народом за свою діяльність. Визнання і забезпечення прав і свобод людини є першочерговим обов'язком держави [20].

Здоров'я кожної окремої людини – це здоров'я української держави в цілому. На сьогоднішній день питання формування та забезпечення здоров'я всіх верств населення є одним з найважливіших і актуальних. Сучасні умови життя, екологічні та соціальні проблеми, збільшення обсягу інформації, стрімкий розвиток технічного прогресу, переваги шкідливих звичок перед здоровим способом життя, недостатня фізична активність – все це негативно позначається на здоров'ї людей [12].

Відповідно до національних освітніх стандартів, «Біологія» як навчальний предмет належить до галузі освіти «природознавство», тому формування предметних (біологічних) компетентностей та здібностей має здійснюватися на основі інтеграції з іншими предметними компетентностями, зокрема, здоров'язберезувальними.

Основна ідея нової української школи полягає в наданні учням широкого спектру можливостей для самореалізації та розвитку, на основі чого реформуються всі рівні загальної середньої освіти. Це допоможе молодому поколінню добре поводитися в умовах динамічних соціокультурних змін і домогтися успіху в житті. Перевага віддається оволодінню методами взаємодії школярів з навколишнім світом і розвитку

базових цінностей (толерантності, свободи, співпраці і т.д.). Це відповідає цінностям суспільства і сприяє формуванню відповідальних, критично мислячих громадян [2; 24].

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність є найвищими соціальними цінностями в Україні і невід'ємною частиною суспільного багатства. Основними завданнями освітнього закладу є виховання фізично, психічно і морально здорового покоління, формування нової особистості, яка може вдосконалюватися в різних напрямках, Підготовка до активного творчого життя в незалежній державі [12].

Досягти зазначеної мети і достойно відповісти на виклики Нової української школи освітянам допоможуть такі методичні орієнтири: трансформація структури і функцій знань, педагогіка партнерства, проблемне навчання, компетентнісний підхід [11; 25; 26].

Викладач має переконати кожного учня в тому, що людина, незважаючи на її унікальність, є складовою природи, існування якої підпорядковане загальним біологічним законам. Нехтування ними шкодить здоров'ю нації. Тому учням треба не лише знати анатомію, фізіологію, генетику, основи біохімії, молекулярної біології та інших наук, а й навчитися в повсякденні дотримуватися норм соціальної і біологічної поведінки, міжособистісного спілкування та спілкування в колективі, правил особистої санітарії і гігієни [6; 20].

Входження України до європейського освітнього простору, інтеграція національної системи освіти у світовий освітній простір та орієнтація на європейські та світові стандарти зумовили запровадження компетентнісного підходу до змісту сучасної освіти, сутність якого розкривається через поняття «компетенція» та «компетентність» [30].

Зазначимо, що проблемам реалізації компетентнісного підходу в освіті

присвячено праці В.І. Байденка, В.А. Козирьова, В.В. Краєвського, О.В. Овчарука, О.І. Пометун та інших. Теоретичний аналіз понять «компетентність», «компетенція» здійснено у працях М.С. Головань, О.В. Кучай, Н.В. Нагорної, В.С. Плохій, Г.Г. Руденко та інших. Формуванню здоров'язбережувальної компетентності присвячено праці Бойчука Ю.Д., Гусака П.М., Зимівець Н.В., Петрович В.С.

У науковій літературі є велика кількість підходів до визначення ключового поняття «здоров'язберігаючі технології» (В.І. Ковалько, М.К. Смирнов, М.І. Степанова, І.В. Чупах). Теоретичні аспекти здоров'язбереження вивчали М.С. Гончаренко, С.В. Страшко та ін. Мета здоров'язберігаючих технологій – забезпечення здобувачів освіти можливість упродовж навчання у школі зберігати здоров'я; сформувати в учнів знання, уміння й навички та відповідні компетентності використовувати здобуті знання у особистому житті. Питання застосування здоров'язберігаючих технологій під час вивчення навчального предмету «Основи здоров'я» у різний час досліджували О.М.Біда, Т.Є. Бойченко, Л.С. Ващенко, Т.В. Воронцова, Т.Гільберг, В.С. Пономаренко та ін.

Здоров'язбережувальна компетентність учнів ЗЗСО розуміється науковцями як здатність їх застосовувати власні знання, уміння, здоров'язбережувальні компетенції в реальних умовах життя, в відповідних ситуаціях на користь зміцнення, збереження та формування здоров'я індивідуального.

Здоров'язбережувальні компетенції розглядають як суспільно визнаний та обґрунтований рівень знань, умінь та навичок, мотивів поведінки, емоцій, цінностей, ставлень, які сприяють формуванню та підтримці здоров'я у всіх сферах життєдіяльності людини [12]. Здатність зберігати здоров'я, охорона здоров'я і безпека людського організму, корисні методи життєдіяльності,

здатність планувати і здійснювати життєдіяльність, а також здатність здійснювати життєдіяльність самостійно.

Здоров'язбережувальна компетентність формується упродовж всього життя. Проте, вважаємо, що важливим етапом її формування та розвитку є вивчення біології людини у ЗЗСО. Аналіз змісту навчальних програм, підручників засвідчив, що упродовж вивчення біології людини в учнів формуються знання будову та функції організму людини. Проте, є значна кількість тем, що містять інформацію про здоров'я органів та систем людини, формують відповідне ставлення до питань здоров'я та його збереження.

Означене доводить актуальність обраної нами теми «ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ ЛЮДИНИ»

Об'єкт дослідження: формування здоров'язбережувальної компетентності учнів закладу загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: форми, методи й засоби формування здоров'язбережувальної компетентності учнів під час навчання біології людини у 8 класі закладу загальної середньої освіти.

Мета дослідження: обґрунтування та характеристика ефективних форм, методів, засобів формування здоров'язбережувальної компетентності учнів під час викладання біології людини у 8 класі ЗЗСО та аналіз методичних аспектів їх застосування.

Завдання дослідження:

- здійснити аналіз наукових та методичних праць із проблем формування здоров'язбережувальної компетентності учнів ЗЗСО та охарактеризувати її сутність та значення;
- обґрунтувати можливості формування здоров'язбережувальної

компетентності учнів ЗЗСО під час вивчення біології людини у 8 класі ЗЗСО;

- обґрунтувати ефективність та методичні особливості застосування форм, методів та засобів навчання у контексті формування здоров'язберезувальної компетентності учнів ЗЗСО під час вивчення біології людини у 8 класі;

- експериментально перевірити ефективність розроблених уроків, пропонованих навчально-методичних розробок, форм, методів, засобів формування здоров'язберезувальної компетентності учнів у процесі вивчення у 8 клас біології людини.

Методи дослідження:

- теоретичні (аналіз наукових праць з тематики нашого дослідження, наукових праць з проблематики здоров'я та здоров'язбереження, аналіз нормативних документів – навчальної програми, Державного стандарту, підручників – щодо організації процесу навчання біології та формування здоров'язберезувальної компетентності учнів у ЗЗСО);

- емпіричні (спостереження, бесіди, інтерв'ювання учнів та вчителів, тестування);

- експериментальні методи (організація педагогічного експерименту – впровадження дослідних матеріалів в освітній процес ЗЗСО);

- математично-статистичні методи (статистичний аналіз та обробка результатів дослідження).

Наукова новизна: *уточнено* сутність понять «компетенції» та «компетентності», проаналізовано стан наукових досліджень із проблем здоров'язбереження та *уточнено* зміст поняття «здоров'язберезувальна компетентність»; *вперше* теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність низки організаційних форм, методів та засобів формування здоров'язберезувальної компетентності у процесі викладання

біології людини у 8 класі ЗЗСО; *подальшого розвитку, урізноманітнення* *набули* методичні аспекти запровадження методів, організаційних форм засобів навчання біології.

Практичне значення: обґрунтовані організаційні форми, методи, засоби навчання біології можуть активно використовуватись учителями біології, основ здоров'я з метою організації ефективного здоров'язбережувального освітнього середовища та формування здоров'язбережувальної компетентності учнів. Також можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти під час викладання Методики навчання біології та основ здоров'я.

Апробація результатів дослідження. Результати наукового дослідження аналізувались на засіданні кафедри біології та екології; презентувались на Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «ПОДІЛЬСЬКІ ЧИТАННЯ. Дослідження, охорона довкілля та збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, природнича освіта» 21-22 листопада 2024 року.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (55 найменувань). Робота містить додатки. Обсяг основної частини складає 74 сторінки. Кваліфікаційна робота містить 4 таблиці, 3 рисунки.

Здоров'я - безмежне багатство. І це закладається із дитинства. Твоє здоров'я, як скарб, захований глибоко в землі. Але щоб знайти скарб, потрібно докласти чимало зусиль.

Здоров'язбережувальна компетентність учнів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) трактується науковцями як здатність школярів ефективно використовувати набуті знання, вміння та сформовані здоров'язбережувальні компетенції у реальних життєвих умовах. Вона передбачає свідоме застосування цих навичок у різних життєвих ситуаціях із метою зміцнення, збереження та формування індивідуального здоров'я.

Така компетентність є інтегрованою характеристикою, що охоплює:

- **Теоретичні знання** про здоровий спосіб життя, фізичну активність, раціональне харчування, гігієну, профілактику хвороб та інші аспекти здоров'я.

- **Практичні навички**, які дозволяють учням застосовувати ці знання у повсякденному житті (наприклад, організація режиму дня, фізичні вправи, дотримання правил особистої та громадської гігієни).

- **Сформовані ціннісні орієнтири**, що мотивують до пріоритету здоров'я як найвищої цінності.

З метою активного розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів під час вивчення біології людини пропонуємо застосовувати активні та інтерактивні методи, проєктні технології, активізувати організацію дослідницької діяльності, **ділові ігри та тренінги**, моделювання ситуацій, пов'язаних зі збереженням здоров'я, виконання завдань, проєктів, спрямованих на популяризацію здорового способу життя, **дискусії та дебати**, активне обговорення тем, пов'язаних із здоров'ям.

Дані, наведені у таблицях, а також на рисунках переконливо демонструють суттєве зростання здоров'язбережувальної компетентності учнів експериментальних класів у порівнянні з контрольними класами.

Результати впровадження розроблених нами навчально-методичних матеріалів на уроках біології у закладах загальної середньої освіти виявили низку важливих закономірностей, що простежувалися в експериментальних класах. Серед них:

- Зростання інтересу до предмета. Учні почали проявляти більшу зацікавленість у вивченні біології, сприймаючи її не лише як шкільний предмет, а й як науку, важливу для розуміння природи та сучасного світу.

- Підвищення навчальної та творчої активності. Учні демонстрували більше ініціативи під час виконання завдань, брали активну участь у дискусіях, створенні навчальних проєктів і виконанні творчих завдань.

- Покращення засвоєння програмного матеріалу. Школярі легше опановували нові теми, а засвоєні знання були більш глибокими і тривалими, що свідчить про підвищення ефективності навчального процесу.

- Формування позитивного ставлення у класі. У ході роботи за інтерактивними методиками учні ставали доброзичливішими одне до одного, підтримуючи атмосферу співпраці й взаємодопомоги.

- Старанність і відповідальність у навчанні. Виконання завдань із біології стало більш сумлінним, що сприяло загальному підвищенню якості виконуваних робіт.

- Розвиток навичок роботи з інформацією. Учні навчилися працювати з різними джерелами інформації, включаючи підручники, наукові статті, мультимедійні ресурси тощо.

- Удосконалення організаційних навичок. В учнів сформувалися уміння ефективно планувати свою роботу, а також організовувати співпрацю в групах під час виконання завдань.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити кілька важливих висновків:

1. **Зростання успішності учнів в експериментальних класах є** прямим наслідком впровадження активних та інтерактивних методів навчання, дослідницької діяльності, проєктних методів навчання, ігрових

технологій навчання. Це підтверджується тим, що на констатувальному етапі рівень учнів у контрольних та експериментальних класах був майже однаковим.

2. Ефективність запропонованих нами активних та інтерактивних методів навчання. Нові підходи до викладання біології, що включали інтерактивні та кооперативні форми роботи, проєктні технології значно підвищили якість засвоєння матеріалу, мотивацію учнів і їхню зацікавленість у навчанні.

3. Формування ключових компетентностей. Окрім покращення академічних результатів, впроваджені методики сприяли розвитку соціальних і організаційних навичок, необхідних для подальшого навчання й успішного життя.

Здоров'язбережувальна компетентність сприяє формуванню відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших людей, створює основу для забезпечення високої якості життя і запобігання ризикам, пов'язаним із шкідливими звичками або небезпечними умовами середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахмат Н. В. Формування здорового образу життя та фізичний розвиток молодших школярів в Новій українській школі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 3 (107). С. 346–363. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/11709/1/Bakhmat_formuvannia.pdf.
2. Бібік Н.В. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: Бібліотека з освітньої політики / За загальною редакцією О.В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 45-50.
3. Білоножка О.В. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки»*. Вип. 29 (58). С. 40-52.
4. Біологія і екологія. 10-11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
5. Біологія людини: Підруч. Для 8 кл. загальноосвіт. навч. закладів / М.Н. Шабатура, Н.Ю. Матяш, В.О., Мотузний. 3-тє вид. доповн., перероб. Київ: Генеза, 2004. 192 с.
6. Біологія людини: Підруч. Для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів / М.Н. Шабатура, Н.Ю. Матяш, В.о, Мотузний. 3-тє вид. доповн., перероб. Київ: Генеза, 2004. 210 С. Мотузюк О.П. Біологія людини та методика її викладання: практичні роботи з навчальної дисципліни підготовки магістра

спеціальності 014 «Середня освіта (Біологія)» / Укл. О.П.Мотузюк . – Луцьк.: ПП Іванюк В.П., 2020. – 36 с.

7. Богдановна О.К. Інноваційні підходи до викладання біології. Харків. Вид. група « Основа», 2003. 128 с.

8. Вебінар: Психологічні хвилинки в освітньому процесі: підтримуємо, відновлюємо, мотивуємо. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3Sz1rrLSu4w>.

9. Вебінар: Техніки психологічного супроводу сучасного уроку в новій українській школі. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QCELxZ-u1J0>.

10. Верховна Рада України. (2020, Трав. 25. Указ Президента України № 195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>

11. Виховна година на тему «Здоров'я – найбільша цінність». *Конкурс розробок «Фантастична п'ятірка». На Урок.* URL: <https://naurok.com.ua/vihovna-godina-na-temu-zdorov-ya--naybilsha-cinnist-157620.html>

12. Гнатюк О.В. ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ НАВЧАННЯ. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/BA%D1%81%D1%82.pdf>

13. Головань М.С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять / М.С. Головань. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* – 2011. №8. С. 224-233.

14. Грицай Ю.О. Використання здоров'язберігаючих технологій в навчальній діяльності школярів: навч. посібн. Миколаїв, 2012. 181 с.

15. Гусак П.М., Зимівець Н.В., Петрович В.С. Відповідальне

ставлення до здоров'я: теорія та технології: Монографія [за ред. д-ра педагог. наук, проф. П.М. Гусака]. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. 219 с.

16. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti>

17. Дорож І.А., Ковальчук А.Ф. ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НУШ. НАУКОВІ ЗАПИСКИ НДУ ім. М. ГОГОЛЯ. Психолого-педагогічні науки. 2023. № 1. С. 43-53.

18. Дудко С. Г. Сучасні підходи до формування здоров'язбережувальної та здоров'ярозвивальної компетентностей учнів базової середньої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2023. № 1 (355), лютий. С. 80–87

19. Екологічна грамотність і здорове життя: турбота про майбутні покоління. URL: <https://naurok.com.ua/post/ekologichna-gramotnist-i-zdorove-zhittya-turbota-pro-maybutnipokolinnya>

20. Життя та здоров'я людини – найвища цінність. *Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту*. URL: <https://idundcz.dsns.gov.ua/virtualni-vistavki/zittya-ta-zdorovya-lyudini-naivishha-cinnist>

21. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія /за заг. ред. Л.М. Рибалко. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.

22. Загородній В. В. Сучасні проблеми здоров'я дитячого населення шкільного віку та шляхи її вирішення. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 129. Т. 3. Серія:

Педагогічні науки: збірник. Чернігів: ЧНПУ, 2015. С. 141–144.

23. Ільченко В. Р. Дидактичні умови здоров'язбережувального навчального середовища. Технології інтеграції змісту освіти: зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наук.-практ. конф. «Теоретичні та методичні основи організації здоров'язбережувального навчального середовища загальноосвітньої школи та ВНЗ», 14 квітня 2011 р. (редкол.: В.Р. Ільченко (гол. ред.) та ін.) Полтава, 2011. Вип. 3. С. 42–45.

24. Єфімова В.М., Дрізуль А.В. Використання здоров'язберігаючих технологій у викладанні навчальної дисципліни «Основи здоров'я». *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010. № 1. с.57–60.

25. Єфімова В.М. Здоров'язбережувальні технології в системі підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2011. Т. 1, Вип. 33. С. 131-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2011_1.33_32

26. Казанішена Н.В. Нестандартні методи навчання у підготовці майбутніх учителів біології. *Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал*. Рівненський обл. ін-т. післядиплом. пед. освіти. Рівненський державний гуманітарний ун-т. [гол. ред. Пустовіт Г.П.]. Рівне, 2023. № 2 (114). С. 111-115. <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/562>

27. Казанішена Н.В., Григорчук І.Д., Плахтій П.Д. Концептуальні засади підготовки майбутніх учителів біології та основ здоров'я. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): журнал*. 2023. No 12(30) 2023. С. 258-267. <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/issue/view/168/259>

28. Кучай О.В. Компетенція і компетентність – відображення

цілісності та інтеграційної суті результату освіти. *Рідна школа*. 2009. №11. С. 44-48.

29. Легостаєва Т., Христян Ю., Чокан Н. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках біології як засіб підвищення успішності учнів. *Витоки педагогічної майстерності*, (32), 156–160. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2023.32.292663>

30. Лейко С.В. Поняття «компетенція» і «компетентність»: теоретичний аналіз. педагогічний процес: теорія і практика. 2013. Вип. 4. С. 128-135.

https://kulbabska.com/images/catalog/pdf/students/5_kurs/lejko_s_v.pdf

31. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. (2020, Груд. 23). Наказ № 2736-20 «Про затвердження професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0840-14#Text>

32. Михалюк І.М., Михалюк А.М., Проектне навчання як засіб формування дослідницьких умінь здобувачів освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ*. Вип. 55. 2024. С. 154-162.

33. Модельна навчальна програма «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Балан П. Г., Кулініч О. М., Юрченко Л. П.) URL: <http://surl.li/ldwyrq>

34. Модельна навчальна програма «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Соболь В. І.) URL: <http://surl.li/yxxojx>

35. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021

роки. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>

36. Неведомська Є., Бондаренко Ю. Дослідження впливу на організм випромінювання мобільних телефонів. Біологія і хімія в рідній школі. Київ, 2012. № 1. С. 20–22.

37. Нова українська школа: ключові компетентності. URL: <https://uied.org.ua/novaukrayinska-shkola-klyuchovi-kompetentnosti/>.

38. Новіченко Н. Г., Барна Л. С Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності учнів базової школи http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/14766/1/Novichenko_Barna.pdf

39. Організація профілактичної роботи у навчальних закладах: посібник для адміністраторів системи освіти / О. В. Березюк, Т. В. Воронцова, О. В. Єресько, В. С. Пономаренко, І. А. Скорбун. Київ: Здоров'я через освіту, 2014. 128 с.

40. Плахтій П., **Казанішена Н.**, Козак Є., Власов І., Мазур В., Денисовець А., Здоров'язбережувальні технології з урахуванням групової приналежності людини, типу її харчування, маси тіла і типу нервової системи // *Науково-практичний журнал «Наука і освіта» Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського.* 2023. №1. С. 70-77
https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2023_1-doc/2023-1-11

41. Плахтій П.Д., Плахтій Д.П., Коваль Т.В. Здоров'язберігаючі технології з використанням продуктів бджільництва: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП «Віт'адрук», 2023, 180 с.

42. Плахтій П.Д., Рубановська Н.В. Здорове харчування: навчально-методичний посібник / Плахтій П.Д., Н.В. Рубановська – 2-ге вид., випр. –

Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», Кам'янець-Подільський, 2023. – 136 с.

43. Поскрипко, Ю. А., Данченко, О. Б. Компетенція і компетентність: консенсус. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2019. № 3 (55), с.117–127.

44. Плахтій П.Д., Галаченко О.О. Вікова фізіологія . Теорія , практикум , тести: навч. посіб./ за ред. П.Д.Плахтія . Львів : „ Новий Світ 2000“ ,2021. 272 с.

45. Плахтій П.Д., Підгорний В.К., Соколенко Л.С. Основи здоров'я: шкільна гігієна і валеологія: навч. посіб. / за ред. П.Д. Плахтія. Вид. 2-ге, стер. Львів: «Новий Світ-2000», 2021. 322 с.

46. Профілактика здоров'я: 7 причин бути здоровими. URL: <http://surl.li/apllry>

47. Самілик В.І., Кохно Л.С. ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ» *Інноваційна педагогіка*. Вип. 7. 2024. С. 76-81.

48. Сидорчук Н.Г. Порівняльний аналіз понять «компетенція» та «компетентність» як складних психолого-педагогічних феноменів. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Вінниця-Київ, 2015. С. 78-81.

49. Соціальні детермінанти здоров'я і благополуччя підлітків. Дослідження «Поведінка дітей шкільного віку у випадку охорони здоров'я»: міжнародний звіт за результатами обстеження 2009-2010 рр. / Під ред. С. Currie та ін. Копенгаген: Європейське регіональне бюро ВООЗ, 2012. 253 с.

50. Сучасні здоров'язбережувальні технології: монографія [за загальною редакцією проф. Ю. Д. Бойчука]. Харків : Оригінал, 2018. 724 с.

51. Шаповалова Т. Г. Формування здоров'язбережувальної компетентності гуртківців у позашкільному навчальному закладі.

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2012, № 2 (20). С. 191–199.

52. Шахненко В.І. Підготовка учнів до ведення здорового способу життя у змісті здоров'яформуючих курсів ЗНЗ незалежної України. / В.І.Шахненко // Педагогіка, психологія та медико-педагогічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наукова монографія за ред. проф. Єрмакова С.С. Х.: ХДАДМ (ХХІІІ), 2008. № 1. С. 167–175.

53. Штонда А. Г. Здоров'язбережувальна компетентність педагога: необхідність та змістова спрямованість у професійній підготовці. X Міжнар. наук.-практ. онлайн Internet-конф. Сучасні тенденції та перспективи гармонійного розвитку учнівської та студентської молоді в умовах ступеневої освіти. 2019, с. 109–111. [Електронний ресурс]. URL: <https://is.gd/BeAIZN>

54. Biletska H. Enhancing Economic and Legal Frameworks for Artificial Intelligence Technologies in Remote Education / R. Gubarev, H. Biletska, N. Mironova, N. Kazanishena, S. Skrypnyk, N. [Mashtakova](#) // *Journal of Ecohumanism*. 2024. Vol. 3. Issue 6. pp. 787-795. <https://doi.org/10.62754/joe.v3i6.4051>

55. Bakhmat, N. (2021). Formuvannia zdorovoho obrazu zhyttia ta fizychnyi rozvytok molodshykh shkolariv v Novii ukrainskii shkoli [Formation of a healthy lifestyle and physical development of younger schoolchildren at the New Ukrainian School]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 3 (107), 346–363. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/>